

HET ONTSTAAN VAN DE RODE LEGENDE

Bloed en barricaden *boeit van begin tot eind*

Een meeslepend verhaal over de kracht van herinnering en gruwelpropaganda. De Commune van Parijs was eigenlijk, afgezien van het aantal slachtoffers, veel geschreeuw en weinig wol. Toch ging deze gebeurtenis een enorm grote rol spelen in zowel de socialistische beeldvorming als de ideologie. Dennis Bos legt met veel verstand van zaken uit hoe dat mogelijk is geweest.

Ger van der Drift
is oud-redacteur van
Kleio.

**Barricade op de Pla-
ce Vendôme. BHVP/
Bruno Braquehais.**

Het was elke ochtend dezelfde procedure. Vanuit mijn slaapkamertje hoorde ik mijn vader klokslag zeven uur de badkamer binnenkomen om aan zijn scheerritueel te beginnen, ondertussen luisterend naar de kleine transistorradio op het planchet. Langzaam wakker worden en nog net het laatste nieuws meenemen ('verzorgd door het ANP'). En dan, afhankelijk van de vraag of de VARA de rest van het uur mocht volmaken, de klanken van het Amsterdams gemengde koor De Stem des Volks:

*Op Socialisten sluit de rijen
Het Rode Vaandel volgen wij*

En, nog mooier, waarschijnlijk omdat het sterke melodieuze associaties oproep met de psalmen, het Morgenrood:

*Morgenrood, uw heilig gloeien
Heeft ons steeds de dag gebracht*

Tekening van de barricade op de Place Blanche, die werd verdedigd door vrouwen. Musée Carnavalet.

Deze zoete herinneringen kwamen weer boven bij het lezen van *Bloed en barricaden. De Parijse Commune herdacht*, het nieuwe boek van Dennis Bos. Vooral ook omdat die strofe 'Het Rode Vaandel volgen wij' mij zo intrigeerde. Want wat was dat, een vaandel, en waarom was hij rood? Het heeft vijftig jaar moeten duren voordat ik antwoord kreeg op deze vragen.

EIGEN INTERPRETATIES

De titel van het boek is enigszins misleidend. Het gaat namelijk niet zozeer over de geschiedenis van de Commune, als wel over de wijze waarop latere generaties socialistische over de hele wereld zijn omgegaan met de herinnering aan de dramatische gebeurtenissen van 1871. De talloze, elkaar stevast hevig bestrijdende stromingen van het socialisme hadden allemaal een eigen interpretatie van 'de lessen van 1871' en legitimeerden hun bestaan door zich te presenteren als de enige ware erfgenaam van de Commune, die daarmee geregeld tot een splijtzwam verwerd. Daarvoor was het vaak nodig om

uiterst creatief met het verleden om te gaan. Bos' bedoeling is die anderhalve eeuw van mythevorming te reconstrueren en te analyseren om zo inzicht te krijgen in de mentale wereld van de socialistische arbeidersbeweging.

OPSTAND

Maar eerst de feiten. Na de voor Frankrijk uiterst rampzalig verlopen oorlog tegen de Duitse legers (1870-1871) en de vernederende vrede die daarvan het gevolg was, kwam de bevolking van Parijs, waarvan ruim tweehonderdduizend gewapende mannen dienst deden in de Nationale Garde, op 18 maart in opstand tegen de nieuwe republikeinse regering. Deze sloeg, samen met loyaal gebleven troepen, op de vlucht, zodat de macht als vanzelf in handen viel van een democratisch gekozen gemeenteraad, de Commune, een bonte verzameling van vertegenwoordigers van uiteenlopende socialistische stromingen. Zes weken lang wisten de Parijzenaren het reguliere leger, dat het beleg voor de stad had geslagen, te weerstaan.

Maar toen de opmars van de loyale troepen begon, was er ook geen houden meer aan: binnen een week was de opstand de kop ingedrukt, waarbij aan de kant van de *communards* veel slachtoffers vielen, al was het alleen maar door de massale standrechtelijke executies, waarbij niemand werd gespaard. Apotheose van deze *Semaine Sanglante* waren de laatste twee dagen die zich afspeelden op en rondom de begraafplaats Père-Lachaise. Op de eerste dag ruimde het leger de laatste verzetshaarden op: desperado's die zich tussen de graftombes hardnekkig teweerstelden.

GEÏDEALISEERD BEELD

De tweede dag vond bij een van de muren van de beroemde vredesakker een fusillade plaats waarbij bijna tweehonderd slachtoffers vielen. Deze Bloedweek zou uiteindelijk in de herinneringscultuur een grote rol gaan spelen.

De mythevorming begon reeds voordat de opstand was afgelopen: Karl Marx, publiceerde al in maart 1871, overigens niet ►

gehinderd door al te veel feitenkennis, zijn *De Burgeroorlog in Frankrijk*. Dit pamflet schetste enerzijds een beeld van stoere communards die zich, opgewekt de Marseillaise fluitend en zonder enige vrees, bij bosjes opofferden voor het Grote Ideaal en anderzijds dat van een gemeenteraad die dat Grote Ideaal onmiddellijk in praktijk bracht. In werkelijkheid heeft de Commune op maatschappelijk gebied bijna niets van enige importantie gepresteerd. Toch is Marx' gekleurde en geïdealiseerde beeld van de opstand van groot belang geweest. Alleen al omdat het een vervelende lacune vulde in zijn theoretische werk. Hij heeft zich daarin immers niet alleen behoorlijk vaag uitgelaten over de vraag hoe de revolutie moest verlopen, maar ook weinig duidelijkheid verschaft over de inrichting van de maatschappij die daarop moest volgen. Het jaar 1871 bood de oplossing. Parijs onder de Commune werd

'het doel waarnaar wij streven' en – nog veel belangrijker – de weg ernaartoe kan alleen gewelddadig zijn.

BROEDERSTRIJD

Die laatste conclusie zou een grote rol gaan spelen bij de broederstrijd, die zich na 1917 in bijna alle socialistische partijen zou afspelen, en die een schifting teweeg zou brengen tussen de revisionisten en de orthodoxen. Daarbij konden degenen die zich aangetrokken voelden tot de gewelddadige weg met recht beweren dat zij – met dank aan 1871 – Marx aan hun zijde hadden. De directe en indirecte invloed van de Commune was dus niet te onderschatten. Volgens Bos was Lenins favoriete boek, naast het zojuist genoemde werkje van Marx, de klassieker *Vom Kriege* van Clausewitz. Het is bekend hoe groot de rol van het militarisme in de Russische communistische partij is geweest. Daarnaast kan ook gewezen worden

op het gewelddadige karakter van de KPD in Duitsland. Haar knokploeg, het *Rotfront*, deed op het gebied van straatterreur niet onder voor Hitlers SA.

Maar, gezien het onderzoek van Bos net zo belangrijk, *De Burgeroorlog* bleek ook de kapstok waaraan de hele beeldvorming rond de Commune werd opgehangen. Gezien de overweldigende hoeveelheid informatie die de auteur hierover biedt, pik ik slechts een paar krenten uit de rode pap.

DAMES OP DE BARRICADES

Centraal in de iconografie van de opstand staat de barricade. Om het leger de pas af te snijden, wierpen de opstandelingen duizenden barricades op. Op zich feitelijk niet onjuist, maar al snel werd dit beeld aangevuld met strijders die zich er niet achter verscholen (wat natuurlijk in essentie de functie ervan was), maar erbovenop stonden om met ware doodsverachting de

Barricade van de rue de la Bonne in Montmartre, 1871. BHVP/Roger Viollet.

kogelregen te trotseren. Geleidelijk kwamen er ook steeds meer kleine kinderen opdraven die de straatstenen aandroegen waarvan de versperringen grotendeels waren opgetrokken. En daarna doken er opeens vrouwen op. Interessant is niet alleen dat het er gestaag meer werden (die zich bovendien vaak dapperder gedroegen dan hun mannelijke medestrijders), maar dat hun imago steeds meer werd geërotiseerd. Zij waren niet alleen mooi, maar ook opvallend schaars gekleed. Het hoofdstuk waarin Bos uitlegt waar dit *changement de décor* vandaan komt, is al een reden dit boek te lezen. Ook omdat hij duidelijk maakt dat er zich hier eveneens een scheiding voltrekt in socialistische kringen. Maar nu een die loopt tussen de Latijnse en Germaanse geesten. Bij de Duitse en Nederlandse rooie rakkers, behept met een bijna protestants puritanisme, vond dit beeld namelijk geen ingang. Een revolutie is immers een serieuze zaak!

RODE VLAGGEN

Hoe dan ook, bij een revolutie horen barricades. Met rode vlaggen! En het rood symboliseerde de enorme hoeveelheden bloed die er in maart 1871 door de straten van Parijs zouden zijn

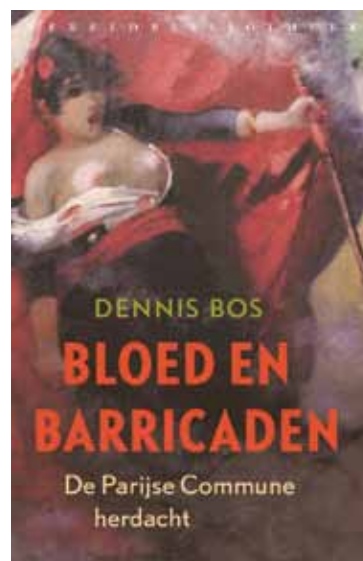
gevloeid. Publicisten zwelgden in de wreedheden begaan door het regeringsleger, boden tegen elkaar op in het aantal slachtoffers en wisten hun ontroering nauwelijks te verbergen als het ging om de waardigheid waarmee de burgers van Parijs deze kwellingen verdroegen. Vandaar dat het rode vaandel in socialistische kring een ware sacrosancte betekenis kreeg. Daar had je je leven 'voor veil'! (Was je bereid je leven voor te offeren.) Toen in 1924 in Parijs een vod tevoorschijn kwam waarvan werd beweerd dat hij de opstand had overleefd, kwamen tachtigduizend Parijzenaren opdraven om hun eer te betonen. Besloten werd om het dundoek te schenken aan het vaderland aller arbeiders. Bij aankomst in Moskou in 1927 stonden tweehonderdduizend man het reliëf op te wachten. Met zo'n beladen geschiedenis bleef er dan nog maar één plaats over waar het de eeuwigheid kon trotseren: het mausoleum van Lenin.

SOCIALISTISCHE FRAMING

Overigens moet het belang van die barricades niet worden overdreven. In de Bloedweek speelden zij, ondanks hun grote aantal, geen enkele rol. De genietroepen van het Franse leger ramden zich een weg door de belendende percelen, vielen de barricadeurs in de rug aan en maakten ze koelbloedig af. Zelfs de meteorologische omstandigheden ontkomen niet aan de socialistische *framing*. Hoewel het voorjaar van 1871 koud en nat was, is er op de prenten altijd een warm lenteszonnetje te zien, liefst bij opkomst. Al snel verschijnt er in de zonneschijf het woord 'socialisme' of woorden van gelijke strekking. En zo wordt dan ook de laatste vraag uit mijn jeugd beantwoord.

BIJVANGST

Wat een fantastisch boek is dit! Hoewel Bos de neiging heeft al zijn kennis (en dat is veel!) over het onderwerp te etaleren, blijft het boeien van begin tot eind. Vooral door zijn stijl, die alle lof verdient, en de aangename mengeling van licht sarcasme en ironie. En dan hebben we het nog niet over wat ik maar de 'bijvangst' noem. Want hoewel de rode draad 'het mythologiseren van de Commune' is, neemt Bos en passant ook nog, als een soort contrapunt, de beeldvorming mee die er van de Commune ontstond in de burgerlijke pers. En die is eigenlijk net zo boeiend. Zo groeide er in rechtse kringen al snel een voorloper van de dolkstootlegende als excuus voor de Franse nederlaag. Het leger had best kunnen winnen van de Duitsers als het maar niet had hoeven ingrijpen in de hoofdstad. En die revolte daar was dan weer het gevolg van een samenzwering tussen Bismarck en Marx. Beiden immers Duitsers! Kortom, dit boek moet gelezen worden! ■

BLOED EN BARRICADEN. DE PARIJSE COMMUNE HERDACHT. Dennis Bos (Wereldbibliotheek, Amsterdam 2014), 749 blz., € 29,90

Herdenkingssteen op kerkhof Père-Lachaise ter herinnering aan de doden die vielen tijdens de Parijse Commune.